

Sochaczewski mniej znany

W przyszłym roku obchodzić będziemy 160. rocznicę wybuchu Powstania Styczniowego. Przypadać też będzie 180. rocznica urodzin oraz 100. rocznica śmierci Lejba Sondera, znanego potomnym jako Aleksander Sochaczewski. Jego nazwisko kojarzy się przede wszystkim z malarstwem, a uściślając – z tragicznym losem zesłańców powstaniowych. Artysta, sam będąc skazanym na wieloletnią katorgę, stał się swego rodzaju dokumentalistą, ukazującym w swych pracach sceny z życia codziennego skazańców. Wiele też spośród jego prac nawiązywało do patriotycznego symbolizmu. Pozostawił po sobie ponad 120 płócien, a najbardziej z nich znanym i zarazem największym jest *Pożegnanie Europy*. Obraz ten i ponad sto innych prac artysty, można obejrzeć na stałej ekspozycji zatytułowanej „Galeria Aleksandra Sochaczewskiego”, znajdującej się w X Pawilonie Cytadeli Warszawskiej, oddziale Muzeum Niepodległości.

Mniej znana, a nawet wręcz zapomniana, jest twórczość pisarska Sochaczewskiego. Składa się na nią siedem opowiadań¹ zatytułowanych *Na Syberii (nowele politycznego zesłańca)*. Postanowiliśmy przybliżyć czytelnikom „Kwartalnika” ich treść, publikując je w odcinkach, począwszy od bieżącego numeru. Część pierwsza poprzedzona została wstępem niezwykłej już dr Anny Milewskiej-Młynik, wieloletniej pracownicy Muzeum Niepodległości, wybitnej znawczyni tematyki dotyczącej losów polskich zesłańców².

Nowele ukazały się pierwotnie drukiem w 1906 roku w berlińskim wydawnictwie „Dr. Demder”. Opracowaniem i wydaniem w języku niemieckim zajął się Richard Schott. Tłumaczenia na język

¹ Są to: *Nabożny Mściciel*, *Śmiejący się Iwan*, *Poszukiwacze złota z Krasnojarska*, *Rodzina Strielnikówów*, *Palageja Fiedorowna*, *Zamaskowany* oraz *Oska*.

² Szerzej o Autorce – vide: Tadeusz Skoczek, *Słowo o Autorce*, [w:] Anna Milewska-Młynik, *Seweryn Gross wśród badaczy kazachskiego prawa zwyczajowego*, Wydawnictwo Muzeum Niepodległości, Warszawa 2012, s. 7–8.

polski dokonała w 1983 roku, na zlecenie Muzeum Historii Polskiego Ruchu Rewolucyjnego, Barbara Siebat.

Nasze Muzeum czyni starania o upamiętnienie Artysty, poprzez uchwalenie roku 2023 „Rokiem Aleksandra Sochaczewskiego na Mazowszu”. Warto w tym miejscu podkreślić, iż urodził się on na Ziemi Mazowieckiej w Iłowie, położonym kilka kilometrów od Sochaczewa, od nazwy którego to miasta urobił sobie nazwisko. W kolejnych numerach „Kwartalnika” będziemy też zamieszczać reprodukcje obrazów A. Sochaczewskiego, pochodzących ze zbiorów Muzeum Niepodległości.

Niemniej interesująco zapowiada się także pozostała zawartość bieżącego numeru.

Materiały źródłowe wzbogaca tekst Teresy Stawiarskiej, w którym przybliży postać inżyniera mechanika floty rosyjskiej, Juliana Wojciecha Tarczyńskiego oraz prezentuje listy pisane przez niego w latach 70. XIX wieku w Kronsztadzie.

Piotr Olechowski, w trzeciej już części swego cyklu, dokonuje przeglądu współczesnych ukraińskich rozpraw naukowych. Tym razem materiał poświęcony jest historii II Rzeczypospolitej.

Z kolei Andrzej Olejko przybliży zmagania niemieckiego lotnictwa nad Galicją podczas pierwszej wojny światowej. W materiale zaprezentowane zostały zapiski pochodzące z Kriegstagebucha FFA³. 36, w którym opisany został szlak bojowy tego ugrupowania, odbyty jesienią 1914 roku.

Marian Marek Drozdowski odnosi się w swoim artykule do badań Stanisława Sławomira Nicieja nad kresowymi twierdzami, których losy zostały omówione w XVII tomie, *Kresowej Atlantydy*⁴. Publikacja koncentruje się przede wszystkim na historii Kamieńca Podolskiego, Chocimia, Okopów Świętej Trójcy, Jazłowca oraz Trembowli.

Numer zamyka sentymentalna podróż Rodu Kaszyńskich po Huculszczyźnie, w którą zabierze nas, tropami historii, Stanisław Kaszyński.

Życzymy ciekawej lektury.

Krzysztof Bąkała

³ FFA - niem. Feldfliegerabteilungen – Feld Flieger Abteilungen – odpowiednik Eskadry.

⁴ Stanisław Sławomir Nicieja, *Kresowa Atlantyda. Historia i mitologia miast kresowych. Twierdze Rzeczypospolitej*, t. 17, Wydawnictwo MS, Opole 2021, ss. 296.